

14. Рішення колегії Міністерства народної освіти УРСР “Про концепцію середньої загальноосвітньої школи УРСР” (10 серпня 1990 р.) // Ф.166, оп. 17, спр. 78 (Документи засідань колегії Міністерства (рішення, постанови, доповідні записки). 25 липня – 10 серпня 1990 р., 131 арк.

15. Рішення колегії Міністерства народної освіти УРСР “Про першочергові заходи щодо організації виконання Закону УРСР “Про мови в УРСР” (27 грудня 1989 р.) // Ф.166, оп.17, спр.41 (Документи засідань колегії Міністерства (рішення, постанови, доповідні записки). 11 вересня – 27 грудня 1989 р., 165 арк.

**УДК 37:004**

**Полянничко З. О.**  
учитель вищої категорії, старший учитель  
школи І–ІІІ ступенів № 90 м. Києва

### **ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ (ПОЧАТОК ХХІ ст.)**

*У статті представлено тенденції розвитку інформатизації шкільної освіти в Україні на початку ХХІ століття. Проаналізовано проблеми інформатизації, зокрема підвищення ІКТ-компетентності вчителів і учнів шкіл і використання електронних освітніх ресурсів ІКТ-насиченого освітнього середовища. Охарактеризовано перспективи розвитку хмарних технологій у шкільній освіті в Україні.*

**Ключові слова:** інформатизація шкільної освіти, ІКТ-компетентність, ІКТ-насичене освітнє середовище, хмарні технології.

*Полянничко З. А. Тенденции развития информатизации школьного образования в Украине. В статье представлены тенденции развития информатизации школьного образования в Украине в начале ХХІ века. Проанализированы проблемы информатизации, в частности повышения ИКТ-компетентности учителей и учеников, а также использования электронных образовательных ресурсов в ИКТ-насыщенной среде обучения. Охарактеризованы перспективы развития облачных технологий в школьном образовании в Украине.*

**Ключевые слова:** информатизация школьного образования, ИКТ-компетентность, ИКТ-насыщенная среда обучения, облачные технологии.

*Polyanychko Z. Tendencies of the development of informatisation in school education in Ukraine. The article deals with tendencies of informatisation in school education in Ukraine in the beginning of XXI century. It analyses the problems of ICT competence of school teachers and students, and electronic learning resources in ICT-based learning environment. The perspectives of the development of cloud services in education are revealed.*

**Key words:** informatisation in school education in Ukraine, ICT competence, ICT-based learning environment, cloud services.

Основою глобального процесу розвитку високотехнологічного суспільства є інформатизація середньої освіти, що є рушійною силою для інформатизації інших напрямів суспільної діяльності, оскільки саме у школі формуються соціально-психологічні, етичні, загальнокультурні та професійні якості майбутніх громадян.

У II розділі «Національної доктрини розвитку освіти України у ХХІ столітті» зазначено, що одним із пріоритетних напрямів державної політики щодо розвитку освіти є запровадження освітніх інновацій, інформаційних технологій у навчання, що забезпечать подальше удосконалення навчально-виховного процесу, доступність та ефективність освіти, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві [25]. Інформатизація освіти – це створення і використання інформаційно-комунікаційних технологій для підвищення ефективності видів діяльності, що здійснюються в системі освіти [13, с. 6]. Науковці визначають інформаційно-комунікаційні технології як сукупність різноманітних технологічних інструментів і ресурсів, які використовуються для забезпечення процесу комунікації та створення, розповсюдження, збереження та управління інформацією [21].

Однак серед актуальних проблем, що стоять перед шкільною освітою України, є, насамперед, «повільне здійснення гуманізації, екологізації та інформатизації системи освіти, впровадження у навчально-виховний процес інноваційних та інформаційно-комунікаційних технологій» [24]. Аналіз наукових досліджень свідчить, що нині в Україні рівень інформатизації суспільства в цілому і освіти зокрема суттєво нижчий рівня інформатизації у розвинутих країнах. Проблема використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у освітній галузі України присвячені дослідження В.Ю. Бикова, Р.В. Гуревича, М.Ю. Кадемії, Т.І. Коваль, Л.А. Карташової, В.Г. Кременя, В.В. Лапінського, Н.В. Морзе, А.Ю. Пилипчака, О.М. Кузьмінської та ін. У своїх роботах вони переконливо доводять, що застосування засобів ІКТ суттєво впливає на підвищення ефективності навчального процесу і тільки за умов підвищення інформатизації та комп'ютеризації освіти можлива інтеграція системи освіти України до Європейського та світового освітнього інформаційного простору. Науковці та педагоги працюють над впровадженням нових підходів у галузі педагогічної науки, навчанням в інтеграції з ІКТ, створенням нового «ІКТ-насиченого освітнього середовища» [17, с. 8]. Науковці стверджують що тривалий процес інформатизації освіти складається з декількох етапів: 1) масове опанування ІКТ; 2) створення реального комп'ютерного освітнього середовища; 3) забезпечення доступу до навчального середовища та його електронних ресурсів; 4) імплементація ІКТ до традиційних форм навчання; 5) опанування

дистанційних технологій навчання; б) зміна методичної основи навчання – поступова заміна вербального навчання аудіовізуальним [19, с. 70].

На даному етапі розвитку процесу інформатизації шкільної освіти залишається актуальним питання про створення національних стандартів ІКТ-компетентності вчителів та учнів шкіл. Сучасний учитель, окрім традиційних професійних знань, повинен володіти навичками роботи з інформаційними технологіями, мати високий рівень інформаційної культури, що, у свою чергу, вимагає значних змін у традиційній освітній системі. Формування інформаційної культури учителя – один із засобів підвищення рівня його професійної компетенції. За визначенням Л.С. Голодюк, ІКТ-компетентність учителя є його здатність вирішувати професійні педагогічні задачі із залученням інформаційно-комунікаційних технологій [4, с. 34]. Проблемі ІКТ-компетентності вчителів присвячені наукові дослідження Г.А. Дегтярьової, С.Г. Литвинової, Л.С. Голодюк; питання підготовки вчителів відображені в законах України «Про освіту» [8], «Про вищу освіту» [7], «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» [9], Концепції державної цільової програми впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів інформаційно-комунікаційних технологій «Сто відсотків» [10], Національній доктрині розвитку освіти [25], Державній програмі «Інформаційні і комунікаційні технології в освіті і науці» на 2006–2010 роки [5] та ін.

Програма Європейської Комісії «Загальні європейські принципи компетентностей і кваліфікацій вчителів» виділяє вміння працювати зі знанням, технологіями та інформацією однією з трьох ключових компетентностей, які мають бути сформовані у сучасного вчителя. На думку європейських науковців, освіта та професійний розвиток учителя має забезпечувати вміння здійснювати пошук, аналізувати, визначати достовірність, обґрунтовувати, відтворювати та передавати знання, ефективно застосовувати технології, де необхідно. Педагогічні вміння вчителя повинні дозволяти йому ефективно інтегрувати ІКТ у навчальний процес, у той час, як освіта надає інтелектуальну свободу для вибору методів і прийомів навчання [2, с. 10].

В умовах активного впровадження ІКТ у навчально-виховний процес шкіл нагальною потребою стає їх опанування вчителями. Відповідно до Типового положення про атестацію педагогічних працівників зі змінами і доповненнями (наказ МОНмолодьспорту № 1473 від 20.12.2011 року), присвоєння всіх кваліфікаційних категорій «спеціаліст», «спеціаліст другої категорії», «спеціаліст першої категорії», «спеціаліст вищої категорії» передбачає використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), цифрових освітніх ресурсів (ЦОР) у навчально-виховному процесі. До листа МОНмолодьспорту України від 24.07.2011 року № 1/9-493 «Щодо організації навчання вчителів з використання інформаційно-комунікаційних технологій» додано методичні рекомендації навчання вчителів основ ІКТ, в яких передбачено орієнтовні вимоги до рівня оволодіння вчителями ІКТ, а саме: розділення рівнів ІКТ-компетенції вчителів на рівні «початківець», «активний користувач», «експерт» [26]. Рекомендації ЮНЕСКО щодо професійного розвитку педагогів, які працюють в «ІКТ-насиченому освітньому середовищі», всебічно охоплюють діяльність вчителя [22]. Н. Морзе та О. Кузьмінська [19, с. 66] проводять аналіз аспектів роботи вчителя за даними рекомендаціями, а саме: розуміння ролі ІКТ в освіті; навчальні програми та оцінювання; педагогічні практики; технічні і програмні засоби ІКТ; організація та управління навчальним процесом; професійний розвиток учителя.

Оволодіння вчителями основами ІКТ здійснюється під час навчання у педагогічних навчальних закладах; під час курсів підвищення кваліфікації в Інститутах післядипломної педагогічної освіти; шляхом проведення курсів окремими потужними міжнародними ІТ-компаніями тощо.

У Державній програмі «Інформаційні і комунікаційні технології в освіті і науці на 2006–2010 роки», зазначено, що при підвищенні кваліфікації і перепідготовці освітніх кадрів оцінка знань та умінь у сфері інформаційно-комунікаційних технологій повинна відповідати *міжнародному стандарту ECDL* (Європейські комп'ютерні права) [1]. Українські вчителі мають змогу отримати сертифікат користувача ECDL, що виконаний в єдиному форматі по всій Європі. У 2009 році між Міністерством освіти і науки України, Державною науковою установою «Інститут інноваційних технологій і змісту освіти» Міністерства освіти і науки України, Всеукраїнською громадською організацією «Українська асоціація фахівців інформаційних технологій» та «ECDL – Україна» була підписана угода про наміри щодо впровадження європейського стандарту підвищення комп'ютерної грамотності. Програму і концепцію ECDL в Україні представляє компанія «Європейська сертифікація комп'ютерних користувачів України». Фонд ECDL пропонує десять сертифікаційних програм – від початкового рівня для новачків до високого – для досвідчених користувачів і професійного – для фахівців у сфері інформаційних технологій. Навчання можна здійснювати протягом трьох років [6, с. 29–30]. Отримання сертифікату ECDL відбувається тільки після проходження семи іспитів – шести практичних та одного теоретичного у вигляді тесту; всі вони відбуваються за комп'ютером у строгому дотриманні правил. Підготовка надає вчителям міцні базові знання та вміння користування персональним комп'ютером і прикладними програмами та додатками. Усі програми, запропоновані фондом ECDL, мають єдину мету – надання базових знань і практичних навичок у галузі інформаційних технологій з подальшим використанням у повсякденній роботі, незалежно від програмного та апаратного забезпечення, незалежно від кордонів, мовного бар'єру, вчитель може отримувати інформацію та оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного високотехнологічного суспільства [21].

Розв'язати проблему недостатнього рівня ІКТ-компетентності вчителів допомагає також реалізація програми спільного американсько-українського проекту «INTEL. Навчання для майбутнього» (<http://iteach.com.ua/>). Проект є спільною ініціативою Міністерства освіти і науки України, Інституту інноваційних технологій та змісту освіти МОН України, ЦППО АПН України та корпорації Intel щодо

перепідготовки педагогічних кадрів з ІКТ і новітніх педагогічних технологій. 96-годинний курс містить у собі освітній досвід ефективного використання ІКТ в освіті, він адаптований до Державних стандартів, містить новітні технології. Програма є універсальною та підходить для навчання учителів будь-якого фаху, які працюють з дітьми різного віку, може використовуватись в урочний і позаурочний час. За даними статистичного звіту, понад п'ятдесят тисяч українських учителів шкіл пройшли курси комп'ютерної грамотності «INTEL. Навчання для майбутнього», починаючи з 2008 року. Учителів навчають текстовим редакторам MS Word, знайомлять з програмою створення презентацій PowerPoint, вчать створювати буклети у Publisher, бази даних у Excel, користуватися Інтернетом й перевагами спілкування у соціальних мережах [3, с. 16]. Програма проекту допомагає вчителям підвищити ефективність навчально-освітнього процесу з метою поліпшення навчальних досягнень учнів.

Зміна традиційної парадигми викладання навчальних предметів на інформаційно-насичену навчальну технологію передбачає усвідомлення педагогами відповідальності за набуття школярами системи ключових компетенцій, що посилює увагу до формування ІКТ-компетентності учнів [19, с. 66].

ІКТ-насичене навколишнє середовище є природним і зрозумілим для сучасного покоління школярів. У «Концепції навчання учнів інформатики у 5–9 класах ЗНЗ» [17, с. 8] зазначено, що в контексті ІКТ-інтеграції в освіті основними завданнями, що постають перед сучасною освітою є: 1) розвиток навичок двадцять першого століття: універсальні системні знання, уміння керувати динамічними процесами, медіаграмотність, громадська свідомість, взаємодія та командна активність тощо; 2) розвиток комп'ютерної грамотності; 3) забезпечення широкого, рівнозначного доступу учнів до інформації; 4) підвищення якості навчання та викладання за допомогою ІКТ. Шкільна освіта в галузі ІКТ, користуючись інноваційними методами (проектними, діяльними, інтерактивними тощо), сприяє загальній комп'ютерній та інформаційній грамотності школярів [17, с. 14]. ІКТ-компетентність учня передбачає такі вміння:

- самостійно працювати з інформацією: шукати, вибирати, аналізувати й оцінювати, організувати, представляти, передавати її;
- моделювати, проектувати процеси, відповідально реалізувати свої плани;
- приймати рішення й діяти в непередбачених ситуаціях, навчатися впродовж життя [23, с. 3].

ІКТ-компетентність учнів середніх шкіл розглядається педагогами у площині ключових і предметних компетенцій для реалізації творчого потенціалу учнів та їхньої соціалізації у суспільстві. *Ключова ІКТ-компетентність учня* – впевнене та критичне використання ІКТ і відповідних засобів для навчання, відпочинку та спілкування [16, с. 2]. На думку науковців, ключова ІКТ-компетентність учнів є інтегративною й формується під час вивчення всіх предметів навчального плану під час реалізації діяльносного, особистісно орієнтованого та компетентісного підходів. *Предметна ІКТ-компетентність учнів* розглядається як здатність застосовувати набуті знання, уміння, навички роботи з технологіями у проблемній ситуації, розв'язування завдань предметної галузі [17, с. 15].

Можливості сучасних інформаційних технологій і комп'ютерних телекомунікацій отримали швидке розповсюдження завдяки глобальній мережі Інтернет. Зміни в галузі інформатизації школи взагалі та викладання інформатики зокрема, пов'язані з освоєнням і впровадженням мережі Інтернет. Науковці акцентують увагу на соціальній взаємодії з використанням переваг ІКТ, технологій і сервісів Веб 2.0, моделі «1 учень – 1 комп'ютер» [17 с. 14]. Серед основних засобів Інтернет-технологій педагоги виділяють засоби дистанційної освіти, засоби інтерактивного спілкування, використання мережних методичних ресурсів, засоби співробітництва [21]. Елементи дистанційного навчання, наприклад, у роботі з обдарованими дітьми, результативно впливають на якість знань, підвищуючи можливості дітей виявити власні таланти. Інститут обдарованої дитини АПН України (<http://iod.gov.ua>) пропонує низку прикладних розробок, використання яких відкриває можливість побудови особистісно-розвивального середовища обдарованих дітей і молоді в умовах загальноосвітнього навчального закладу. Серед таких програм є моделі організаційних основ створення системи нормативно-правового та науково-методичного забезпечення розвитку обдарованості дитини, методика розвитку обдарованої дитини засобами ІКТ. Комп'ютерний діагностично-аналітичний комплекс «Універсал» забезпечує проектування особистісного розвитку інтелектуально обдарованої дитини як цілісного процесу, він призначений для системного моніторингу особистісного розвитку педагога та педагогічного колективу. Інститутом також було розроблено сервер підтримки навчальної комунікації, що забезпечує побудову інтелектуально розподіленого інформаційного середовища, в якому підтримуються режими безперервної дистанційної взаємодії між обдарованими старшокласниками та їх науковими керівниками.

Мала Академія Наук України (<http://man.gov.ua>) використовує можливості дистанційної освіти та мережі Інтернет для організації та координації науково-дослідницької діяльності учнів, створення умов їх інтелектуального, духовного, творчого розвитку. У березні 2014 року розпочав роботу інноваційний Інтернет-проект Малої академії наук України – науково-освітній портал «Тарас Шевченко» ([kobzar.ua](http://kobzar.ua)). Портал не лише надає інформацію про Великого Кобзаря, а й реалізовує ще низку сервісів, які дають змогу працювати з накопиченою базою даних, читати рукописи «в оригіналі» і з транскриптом текстів. Портал інтегрований із соціальними мережами, що дає відвідувачам можливість спілкуватися й обмінюватися думками безпосередньо на сайті. Ресурс адаптований для людей із вадами зору.

Засоби інтерактивного спілкування технологій Веб 2.0, на думку педагогічної спільноти, допомагають в організації колективних заходів за схемою «один до багатьох», таких, як майстер-класи, відкриті уроки [21],

або заходів, що проводяться за схемою «багато до багатьох», а саме: відеоконференцій, учнівських олімпіад, шкільних місцевих і міжнародних конкурсів [15].

Мережне об'єднання українських вчителів і школярів «Вікі Освіта» (<http://eduwiki.uran.net.ua>) надає сервіси для створення та зберігання освітніх ресурсів, допомагає учасникам шкільного навчально-виховного процесу опанувати нові організаційні форми діяльності, що функціонують за допомогою ІКТ. Насамперед, портал надає безкоштовні педагогічні програмні засоби (ППЗ), а також, пропонує користувачам пройти курси Веб 2.0. Цей проект створено спільно МОН України та міжнародною компанією «Інком».

Говорячи про ППЗ, слід зазначити, що вони «часто розроблені і застосовуються без урахування психолого-педагогічних закономірностей пізнавальної діяльності учня та особливостей інших видів діяльності, що здійснюються в системі освіти» [13, с. 58]. Серед інших недоліків впровадження ППЗ у навчально-виховний процес сучасної української школи можна виділити такі:

- відсутній реєстр ППЗ для використання у системі навчальних загальноосвітніх закладів;
- відсутні науково обґрунтовані стандарти (нормативи) оснащення шкіл технічними і програмними засобами ІКТ [13, с. 58–59].

Тим не менше, українські вчителі використовують безліч комп'ютерних програм навчального призначення у професійній діяльності з позитивним ефектом. Інтерактивні комп'ютерні комплекси для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання та державної підсумкової атестації з основних шкільних предметів під загальною назвою «На 200 балів» харківського видавництва «Ранок» (<http://e-ranok.com.ua/>) широко використовуються як на уроках, так і поза ними [21]. Останнім часом набули популярності електронні підручники (е-підручники). Терміном «електронний підручник» науковці часто називають всі ППЗ, автоматизовані навчальні системи та інші [11]. Електронні підручники звичайно поділяють на три типи: 1) відсканований «паперовий» підручник у форматі PDF; 2) традиційний підручник з гіпертекстовими вставками HTML; 3) спеціально розроблений електронний мультимедійний підручник. Навчальний матеріал в електронному мультимедійному підручнику найчастіше розподілено на розділи, або модулі, із текстовою складовою та візуалізацією. Кожен модуль складається з теоретичного блоку, практичних тренувальних вправ і тестів, контекстної довідки тощо. Між собою модулі пов'язані гіпертекстовими посиланнями та мультимедійною наочністю.

На сьогодні є важливим питання сертифікації електронних підручників. Наказом «Про затвердження Положення про електронні освітні ресурси» було визначено, що електронний навчальний посібник є навчальним електронним виданням, використання якого доповнює або частково замінює підручник і має відповідати таким вимогам:

- відповідність програмі з навчального предмета, для вивчення якого розроблено е-підручник;
- наявність відповідних методичних рекомендацій щодо використання е-підручника у професійній діяльності вчителя/викладача;
- дотримання чинних санітарних норм та ергономічних, програмно-технічних вимог до е-підручника;
- дотримання законодавства України щодо захисту авторських прав;
- е-підручник не потребує обов'язкового дублювання у паперовому варіанті [20].

Тим не менше, формалізованих вимог, єдиних стандартів щодо організації розробки, виробництва і доставки електронних підручників до закладів освіти немає.

Педагоги зазначають, що електронні підручники мають включати особливі режими конструювання уроку вчителем, що дасть можливість розкрити творчі здібності вчителів та активізувати діяльність учнів. Основні складові е-підручника – змістовна частина, програмна частина та методичні рекомендації мають бути стандартизованими, відповідати тенденціям розвитку освіти та науки, відповідати традиційним дидактичним вимогам [14, с. 187].

Інтернет пропонує чималу кількість електронних підручників у вільному доступі або за відкритими ліцензіями. Сайт МОН (<http://www.mon.gov.ua>) пропонує електронні версії паперових видань підручників у форматі PDF, навчально-освітній портал School Champion (<http://schoolchampion.in.ua>) надає можливість вільно скачати е-підручники для різних шкільних предметів. Державне спеціалізоване видавництво «Освіта» (<http://osvitapublish.gov.ua/>) тиражує е-підручники, атласи, карти, посібники для перевірки та контролю знань, словники, енциклопедії, дитячу літературу для різних вікових категорій.

У 2012 році у рамках Національного проекту «Відкритий світ» МОН запущено пілотний проект «Електронний підручник» (<http://www.educom.ua/uk-ua/content/>), який охоплює майже 2000 шкіл України. Навчальний портал «Едуком» розміщує повний курс уроків і дидактичних матеріалів для 7-го класу. Відвідувачі порталу можуть користуватися безкоштовним ресурсом, що має гриф Міністерства освіти України. Базовий функціонал порталу є робочим місцем вчителя, а також конструктором уроків, презентацій, тестів, системи оцінки та контролю знань.

Мережні освітні, навчальні, методичні ресурси стають вагомою складовою навчально-виховного процесу, сприяють створенню єдиного інформаційного простору. Ера планшетів, смартфонів, мобільних технологій відкрила можливості бездротового підключення до мережі Інтернет за стандартом Wi-Fi.

Останні роки все більшої популярності набувають так звані хмарні технології або хмарні обчислення (англ. Cloud computing). Цей термін став вживатися у світі інформаційних технологій з 2008 року. Першою людиною, яка виголосила словосполучення «cloud computing», був Ерік Шмідт – генеральний директор

компанії Google. Хмарні технології – це технології, які надають користувачам мережі Інтернет доступ до комп’ютерних ресурсів сервера і використання програмного забезпечення як on-line сервісу, тобто якщо є підключення до мережі Інтернет, то можна виконувати складні обчислення, опрацьовувати дані, використовуючи потужності віддаленого сервера [12, с. 1]. Вчені визнають, що хмарні технології можуть забезпечити інноваційні процеси в освіті, компетентнісний підхід у новому навчальному середовищі єдиного інформаційного навчального простору [18, с. 112]. Серед основних переваг таких технологій є економія коштів на придбання програмного забезпечення, зниження потреби в спеціалізованих приміщеннях, відкритість освітнього середовища для вчителів та учнів [12, с. 2], необмеженість обчислюваних ресурсів, надійність хмар, що зберігаються у Центрах організації даних [18, с. 114].

Загальноосвітні навчальні заклади для впровадження нових форм проведення уроків, безпечного зберігання даних та електронного обміну даними можуть застосовувати додатки Office Web Apps хмарного сервісу Office 365, базовий тарифний план якого доступний для освітніх установ безкоштовно. Вже існує понад 237 тисяч облікових записів даного хмарного сервісу [15, с. 1]. Прикладом використання є шкільна освітня мережа «Щоденник.ua» (<http://shodennik.ua/>), до якої підключилися майже 11 тисяч шкіл України. Існують різні форми використання хмарних технологій у шкільній освіті: віртуальні предметні спільноти, «віртуальні класи», «віртуальний документообіг», електронний учнівський щоденник і класний журнал, інтерактивна приймальня, тематичний форум, організація самостійної позакласної, факультативної роботи учнів, контентні сховища [15, с. 2]. Київська гуманітарна гімназія «Гармонія» (<http://www.harmony-gymnasia.kiev.ua>) впроваджує хмарні технології у навчально-виховний процес, наприклад, використовуючи безкоштовні сервісні додатки Google (Google ArtProject, Google Translate, YouTube, Google Disk) для участі у відеоконференціях, спільних проектах, на уроках й поза ними. У 2010 році наказом МОН на базі платформи *Windows Azure* було проведено дистанційне моніторингове дослідження рівня сформованості ІКТ-компетентності у випускників ЗНЗ [18, с. 112], що підтвердило позитивне значення застосування цих технологій.

Отже, застосування засобів ІКТ суттєво впливає на підвищення ефективності навчального процесу. ІКТ-компетентність сучасного вчителя забезпечує вміння здійснювати пошук, аналізувати, визначати достовірність, обґрунтовувати, відтворювати та передавати знання. Національні програми та проекти сприяють реалізації діяльнісного, особистісно орієнтованого та компетентісного підходів до навчання, допомагають вчителям опанувати нові організаційні форми навчально-виховної роботи. Педагогічні програмні засоби, е-підручники отримують позитивний ефект у широкого кола професійних користувачів. Зміни в галузі інформатизації школи взагалі та викладання інформатики зокрема пов’язані з освоєнням і впровадженням мережі Інтернет. Хмарні технології можуть забезпечити інноваційні процеси в освіті, компетентнісний підхід у новому навчальному середовищі єдиного інформаційного навчального простору.

#### ЛІТЕРАТУРА

- 100 відсотків володіння ІКТ. ECDL Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.ecdl.com.ua/index.php?option=com\\_content&task=view&id=199&Itemid=2](http://www.ecdl.com.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=199&Itemid=2).
- Common European Principles for Teacher Competences and Qualifications. – European Commission, 2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.see-educoop.net/education\\_in/pdf/01-en\\_principles\\_en.pdf](http://www.see-educoop.net/education_in/pdf/01-en_principles_en.pdf).
- Богуславська А.М. Машина у поміч / А. Богуславська // Інформаційно-політична газета «Україна молода». – 2014. – № 33 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.umoloda.kiev.ua/regions/0/330/0/29886/>.
- Голодюк Л.С. Етапи формування інформаційно-комунікаційної компетентності вчителя-предметника. Комп’ютерна грамотність вчителів з точки зору стандартів ЄС / Л.С. Голодюк // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Полтава, 18–20 листопада 2008 р.); М-во освіти і науки України, Полтав. ін-т післядипл. педагог. освіти ім. М.В. Остроградського. – Полтава : Полтав. ін-т післядипл. пед. освіти ім. М.В. Остроградського, 2008. – С. 33–35.
- Державна програма «Інформаційні і комунікаційні технології в освіті і науці на 2006–2010 роки». (Постанова від 7.12.05р. №1153) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1153-2005-%D0%BF>.
- Жарко І.В. Міжнародний стандарт ECDL комп’ютерної грамотності в міжнародній освіті. Комп’ютерна грамотність вчителів з точки зору стандартів ЄС / І. Жарко // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Полтава, 18-20 листопада 2008 р.); М-во освіти і науки України, Полтав. ін-т післядипл. пед. освіти ім. М.В. Остроградського. – Полтава: Полтав. ін-т післядип. пед. освіти ім. М.В. Остроградського, 2008. – С. 29–30.
- Закон України «Про вищу освіту» // Освіта. – 2002. – 20–27 люг. (№ 12–13). – С. 5–12.
- Закон України «Про освіту» // Освіта. – 1995. – 15 серп. (№ 31). – С. 1–4.
- Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» від 9. 01. 2007р. №537-V [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?showHidden=1&art\\_id=92979225&cat\\_id=2251550&ctime=1190812307568](http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=92979225&cat_id=2251550&ctime=1190812307568)
- Концепція Державної цільової програми впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів інформаційно-комунікаційних технологій «Сто відсотків» на період до 2015 року. Затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. № 1722-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1722-2010-%D1%80>.
- Корбут О.Г. Електронний підручник як елемент освітнього середовища / О. Корбут // IX Міжн. науково-практ. Інтернет-конф. «Сучасні методи викладання іноземної мови професійного спрямування у вищій школі» [28–30 квітня 2014 р.] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://confesp.fl.kpi.ua/ru/node/1087>.
- Кух А.М. Лабораторна робота №1. Хмарні технології / А.М. Кух [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kukh.ho.ua/kurs/KITON/H1.pdf>.

13. Лапінський В.В. Засоби інформаційно-комунікаційних технологій єдиного інформаційного простору системи освіти України: [монографія] / В.В. Лапінський, А.Ю. Пилипчук, М.П. Шишкіна та ін.; за наук. ред. проф. В.Ю. Бикова. – К.: Педагогічна думка, 2010. – 160 с.
14. Литвинова С.Г. Особливості розробки критеріїв оцінювання електронних освітніх ресурсів / С. Литвинова // Інформаційні технології в освіті. – 2013. – №15. – С. 185–191.
15. Литвинова С.Г. Хмарні технології як засіб розбудови інноваційної школи / С. Литвинова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://virt-ikt.blogspot.com/2013/10/blog-post\\_28.html](http://virt-ikt.blogspot.com/2013/10/blog-post_28.html).
16. Методичні рекомендації щодо викладання курсу «Сходинки до інформатики» за новим Державним стандартом початкової загальної освіти (додаток до листа МОН від 30.05.13 № 1/9-383) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://docs.google.com/document/d/1Dw-nT2ON67Wg8p3v6b44HfSRMcSg74O3crvVc7a9RD8/edit?pli=1>.
17. Морзе Н., Проценко Г. Концепція навчання учнів інформатики у 5–9 класах загальноосвітніх навчальних закладів / Н. Морзе, Г. Проценко // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. – 2012. – №3. – С. 8–23.
18. Морзе Н.В. Хмарні обчислення в освіті: досвід та перспективи впровадження / Н. Морзе, О.Г. Кузьминська // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. – 2012. – №1. – С. 109–114.
19. Морзе Н.В. Чи має керівник навчального закладу володіти ІКТ-компетенцією? / Н. Морзе, О.Г. Кузьминська // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. – 2012. – №4. – С. 65–74.
20. Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України «Про затвердження Положення про електронні освітні ресурси» від 01.10.2012 № 1060 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12>.
21. Петрікова Н.І. Упровадження інформаційно-комп'ютерних технологій у навчально-виховний процес / Н. Петрікова // Форум педагогічних ідей «Урок» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://osvita.ua/school/lessons\\_summary/edu\\_technology/33682/](http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/33682/).
22. Руководство по оценке информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) в образовании. [Електронний ресурс] – Режим доступу : [http://www.uis.unesco.org/Library/Documents/ICT\\_Guide\\_RU\\_final\\_web2.pdf](http://www.uis.unesco.org/Library/Documents/ICT_Guide_RU_final_web2.pdf).
23. Удод О. А. Реалізація нової моделі освіти, заснованої на використанні ІКТ, висуває нові вимоги до всіх учасників навчального процесу / О.А. Удод // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2011. – № 7. – С. 3–5.
24. Указ Президента України від 25 червня 2013 року №344/2013 «Про національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/ru/documents/15828.html>.
25. Указ Президента України від 17.04.2002 № 347/2002 «Про Національну доктрину розвитку освіти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>.
26. Щодо організації навчання вчителів з використання інформаційно-комунікаційних технологій. Лист МОНмолодьспорт №1/9-493 від 24.06.11 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://osvita.ua/legislation/Ser\\_osv/19837/](http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/19837/).

УДК 372.48:373.1(477)

**Бугрій В. С.**

доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри історії України  
Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

### **ФОРМИ НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ РІДНОГО КРАЮ У ШКОЛАХ УКРАЇНИ ТА ЇХ ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ (ДРУГА ПОЛОВИНА 60-х – 80-ті рр. ХХ ст.)**

*У статті проаналізовано уроки та факультативи як форми навчання історії рідного краю в школах України у другій половині 60-х – 80-х рр. ХХ ст.*

**Ключові слова:** загальноосвітня школа, форми навчання, історія рідного краю, урок, факультатив.

**Бугрій В. С. Формы обучения истории родного края в школах Украины и их характерные особенности (вторая половина 60-х – 80-е гг. ХХ ст.).** В статье проанализированы уроки и факультативы как формы обучения истории родного края в школах Украины во второй половине 60-х – 80-х гг. ХХ ст.

**Ключевые слова:** общеобразовательная школа, формы учебы, история родного края, урок, факультатив.

**Bugrii V. Educational forms of Native land's History in Ukrainian schools and their characteristics (second half of the 60s – 80s of XX century).** In this article were analysed lessons and additional courses as educational forms of Native land's History in Ukrainian schools during the second half of the 60s – 80s of XX century.

**Key words:** general education school, educational forms, Native land's History, lesson, additional course.

В умовах стрімких змін у політичному розвитку української держави, прагненні суспільства до демократизації та оновлення усіх сфер життя, вектор історичної освіти спрямовується на розв'язання принципово нових завдань, вирішення яких певною мірою залежить від створення належних умов для опанування учнями умінь і навичок саморозвитку особистості, самостійного здобуття знань, глибокого аналізу історичних фактів, висунення і відстоювання власних гіпотез та перевірки їх правильності. Важлива роль у цьому процесі належить організації системи навчання історії та оптимального поєднання різних її форм.

Аналіз науково-методичної, педагогічної літератури свідчить про суттєве зростання в останні роки уваги педагогів до різних форм навчання історії. Акцент робиться на таких формах, які містять нетрадиційні підходи та інновації, що удосконалюють механізм передачі соціального досвіду та формування нових моделей поведінки.